

Małgorzata Stępień*

Granice rozszczepiania praw z akcji

W pierwszej części artykułu wyjaśniono pojęcie oraz istotę rozszczepiania praw z akcji. W drugiej i trzeciej części przedstawiono oraz dokonano analizy w sferze praw korporacyjnych skutków ustanowienia na akcjach ograniczonych prawo rzeczowych, tj. np. zastaw oraz użytkowanie. W czwartej części artykułu przedstawiono na przykładzie umowy dzierżawy uprawnienia podmiotu, który zawarł z akcjonariuszem umowę zobowiązującą, na podstawie której został on uprawniony do korzystania oraz pobierania pożytków z akcji. W piątej, ostatniej części, dokonano analizy uprawnień przysługujących wierzycielowi akcjonariusza w razie komorniczego zajęcia akcji w postępowaniu egzekucyjnym. Zwięźleniem niniejszego artykułu jest próba udzielania odpowiedzi na pytanie jakie są granice rozszczepiania praw z akcji.

1. Wprowadzenie

Pojęcie „akcji” występuje w prawie spółek w trzech znaczeniach. Po pierwsze, słowo „akcja” stanowi ułamek kapitału zakładowego, wynikający z podziału rzeczoności kapitału przez ilość akcji. Po drugie, „akcja” stanowi ogół uprawnień, które przysługują względem spółki akcjonariuszowi, a po trzecie jest dokumentem wystawionym przez spółkę, ucieleśniającym prawa akcjonariusza. W niniejszym opracowaniu słowo to rozumiane jest jako ogół uprawnień przysługujących akcjonariuszowi.

* Studentka II roku administracji (studia II stopnia), absolwentka prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zgodnie z art. 337 k.s.h.¹ akcje są zbywalne, a jedynie statut może uzależnić przeniesienie akcji od zgody spółki, poprzez wymóg uzyskania zgody zarządu udzielanej w formie pisemnej pod rygorem nieważności, lub też w inny sposób ograniczyć możliwość rozporządzania akcjami imiennymi, np. poprzez tzw. winkulację akcji. Pod pojęciem rozporządzenia akcjami kryje się jednak nie tylko ich sprzedaż, ale również zawarcie innej umowy obligacyjnej, jak i ustanowienie na nich ograniczonych praw rzeczowych, tj. np. zastawu lub użytkowania, na skutek czego powstaje konieczność odpowiedzi na pytanie nie tylko o dopuszczalność rozszczepiania praw z akcji, ale i ich granice.

Nadto akcja jako prawo majątkowe może podlegać zajęciu komorniczemu, co daje dodatkowy asumpt do rozważań, a także stawia konieczność odpowiedzi na pytanie o prawa przysługujące wierzycielowi akcjonariusza, który chce się zaspokoić z zajętych uprzednio papierów wartościowych wierzyciela. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie pozycji prawnej kontrahenta akcjonariusza, który zgodnie z umową stron został uprawniony do czerpania wszelkich korzyści z akcji jako papierów wartościowych, jak i próba wyznaczenia granic rozszczepienia praw z akcji. W pierwszej części artykułu zostanie wyjaśniona istota rozszczepienia praw z akcji. W drugiej i trzeciej części przedstawiono w sferze praw korporacyjnych skutki ustanowienia na akcjach ograniczonych praw rzeczowych, tj. odpowiednio: zastawu oraz użytkowania. W czwartej części przedstawiono uprawnienia podmiotu, który zawarł z akcjonariuszem umowę obligacyjną dzierżawy, na której podstawie został on uprawniony do korzystania oraz pobierania pożytków z akcji. W piątej, ostatniej części, zamieszczono analizę uprawnień wierzyciela akcjonariusza w postępowaniu egzekucyjnym. Zwieńczeniem niniejszego artykułu jest próba udzielania odpowiedzi na pytanie: jakie są granice rozszczepienia praw z akcji? Z uwagi na jednolite stanowisko doktryny i orzecznictwa w przedmiocie wykonywania przez osobę trzecią, tj. np. zastawnika czy też użytkownika, majątkowych praw z akcji, w artykule pominięto ww. zagadnienie.

¹ Ustawa z dn. 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. 2013 r., poz. 1030 ze zm. zwanego dalej w skrócie k.s.h.

2. Pojęcie i istota rozszczępienia praw z akcji

Pojęcie rozszczępienia praw z akcji nie zostało zdefiniowane przez ustawodawcę. M. Gajek², dokonując analizy zwrotu „prawa z papierów wartościowych” na gruncie ustawy z dn. 22 marca 1991 r. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych³, jako pierwszy zwrócił uwagę na możliwość zbycia częściowych praw z papierów wartościowych, uzasadniając to brzemieniem art. 49 ówczesnej ustawy o publicznym obrocie. Podobnie niezwykle doniosłym momentem było zdefiniowanie przez ustawodawcę pojęcia „papier wartościowy” w ustawie z dn. 21 sierpnia 1997 r. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi⁴, gdzie w art. 3 § 2 wyżej wymienionej ustawy wyraźnie wskazano, iż papierami wartościowymi są również zbywalne prawa majątkowe wynikające m.in. z akcji. W konsekwencji powyższego można było wyprowadzić wniosek, iż istnieje możliwość, aby dane prawa częściowe z poszczególnych papierów wartościowych przynależały do kilku podmiotów jednocześnie. Na gruncie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 27 czerwca 1934 r. Kodeks handlowy⁵, dopuszczalność dokonywania niektórych rozporządzeń prawami udziałowymi budziła wątpliwości. Niemniej jednak pojęcie zbywalnych praw z papierów wartościowych odnoszone było do pojedynczych uprawnień o charakterze majątkowym, tj. np. prawa do dywidendy czy też prawa do udziału w masie likwidacyjnej, co w konsekwencji i tak prowadziło do rozszczępienia majątkowych praw z akcji. Obecnie obowiązująca ustawa idzie nieco dalej, regulując tym samym wiele dyskusyjnych uprzednio zagadnień, np. możliwość przyznania uprawnień do głosowania zastawnikowi, co daje pole do dyskusji na temat granic rozszczępienia praw z akcji.

² M. Gajek, *Obrót prawami z papierów wartościowych*, Palestra 1994, 5-6, s. 31.

³ Ustawa z dn. 22 marca 1991 r. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych, Dz.U. 1991 nr 35 poz. 155.

⁴ Ustawa z dn. 21 sierpnia 1997 r. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi, Dz.U. 1997 nr 118 poz. 754.

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. Kodeks handlowy, Dz.U. 1934 nr 57 poz. 502.

2. Zastaw a rozszczępienie praw z akcji

2.1. Pojęcie zastawu

Zgodnie z art. 306 k.c.⁶, zastaw zwykły jest ograniczonym prawem rzeczowym, którego celem jest zabezpieczenie wierzytelności. W konsekwencji obciążenia rzeczy ruchomej lub prawa zastawem, wierzyciel jest uprawniony do dochodzenia zaspokojenia z rzeczy lub prawa bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy, z wyjątkiem tych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo zaspokojenia. Do ustanowienia zastawu na akcjach konieczna jest umowa zawarta między akcjonariuszem, a wierzycielem, jak również wydanie dokumentu akcji, gdy przedmiotem zastawu są akcje wydawane w formie dokumentu (art. 307 k.c.). Zgodnie z dyspozycją art. 330 k.c., zastawnik może wykonywać wszelkie czynności i dochodzić wszelkich praw, które zmierzają do zachowania prawa obciążonego zastawem.

2.2. Uprawnienia zastawnika związane z walnym zgromadzeniem akcjonariuszy

2.2.1. Akcje imienne

Stosownie do brzmienia art. 406 k.s.h., prawo uczestnictwa w walnym zgromadzeniu spółki niepublicznej przysługuje „uprawnionemu z akcji imiennych i świadectw tymczasowych oraz zastawcy”, jeżeli został on wpisany do księgi akcyjnej co najmniej tydzień przed odbyciem walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Wpis do księgi akcyjnej ustanowienia na akcji zastawu, jak również przyznania zastawnikowi prawa głosu z akcji, dokonywany jest na podstawie złożonego przez zastawnika wniosku (art. 341 k.s.h.). Z uczestnictwem w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy immanentnie związane jest jednak prawo głosu z akcji będących przedmiotem zastawu. Na podstawie art. 340 k.s.h., nieznanemu

⁶ Ustawa z dn. 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Tekst jedn. Dz.U. 2014 r. poz. 121 ze zm., zwanej dalej w skrócie k.c.

pod rządami rozporządzenia z 27 czerwca 1934 r. Kodeks handlowy, zastawnik może wykonywać prawa głosu z akcji imiennej i świadectwa tymczasowego, na której ustanowiono zastaw, pod warunkiem, że umowa zawarta pomiędzy zastawcą a zastawnikiem to przewiduje, a w księdze akcyjnej dokonano wzmianki o ustanowieniu zastawu oraz upoważnieniu do wykonywania prawa głosu. Na sporządzonej, zgodnie z wymogami art. 406 k.s.h., liście akcjonariuszy, na żądanie zastawnika umieszcza się wzmiankę o przyznaniu mu prawa głosu z akcji (art. 407 § 3 k.s.h.). Ustawodawca wprost zatem dopuścił możliwość uczestniczenia, jak i wykonywania przez zastawnika prawa głosu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, o ile spełnione zostaną wymogi z art. 340 i 406 k.s.h. Należy jednak odpowiedzieć na pytanie, jakie inne prawa korporacyjne przysługują zastawnikowi akcji imiennych. „Problematyka ta wydaje się o tyle istotna, gdyż z jednej strony im bardziej znacznym wachlarzem praw będzie dysponował zastawnik, tym większy będzie jego wpływ na decyzje związane z funkcjonowaniem spółki akcyjnej”⁷. Brak jest natomiast regulacji nie tylko w przedmiocie możliwości wykonywania przez zastawnika akcji imiennych innych praw korporacyjnych, jak również regulacji odnośnie zakresu uprawnień zastawnika w razie ustanowienia zastawu na akcjach na okaziciela. Przede wszystkim należy udzielić odpowiedzi na pytanie, czy zastawnikowi przysługuje prawo do informacji oraz zadawania pytań na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy (art. 428 k.s.h.). „Pod pojęciem prawa do informacji o spółce akcyjnej należy rozumieć prawo do uzyskania od zarządu spółki wszelkich danych dotyczących spraw spółki, a więc np. jej sytuacji majątkowej, planów gospodarczych, zawartych oraz przewidywanych w przyszłości umów, prowadzonych procesów, powiązań kapitałowych, danych technicznych związanych z przedmiotem działalności spółki, a także danych o osobach pełniących funkcje w organach spółki (o menedżerach), w zakresie nienaruszającym praw osobistych”⁸. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 428 k.s.h., prawo do informacji przysługuje akcjonariuszowi spółki. Celem omawianej regulacji jest uzyskanie przez podmiot, któremu co do zasady nie przysługuje prawo indywidualnej kontroli spółki,

⁷ P. Sokal, *Zastaw zwykły i rejestrowy na akcjach*, Warszawa 2011, Lex nr 130533.

⁸ A. Szumański, w: S. Sołtysiński et al. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 301-490*, Warszawa 2013.

informacji o stanie przedsiębiorstwa, a przeto niekiedy i powzięcie decyzji co do sposobu głosowania nad uchwałami przewidzianymi w porządku walnego zgromadzenia akcjonariuszy.

Nadto, zgodnie z art. 343 § 2 k.s.h., przepis § 1 art. 343 k.s.h. definiujący pojęcie akcjonariusza, stosuje się odpowiednio m.in. do zastawnika akcji. W konsekwencji należy zgodzić się z poglądem A. Szumańskiego⁹, który uważa, że prawo to przysługuje również zastawnikowi. Pozbawienie zastawnika ww. prawa czyniłoby iluzorycznym nie tylko jego prawo do głosowania nad uchwałami mającymi zapaść na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, ale również prawo do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, które w tym przypadku mogłoby przybrać wyłącznie bierną postać. Szumański¹⁰ słusznie uważa również, że prawo do informacji można wyprowadzić również na podstawie art. 2 k.s.h. w zw. art. 330 k.c. Zgodnie w ww. normą prawą, zastawnik ma bowiem prawo do wykonywania wszelkich czynności i dochodzenia wszelkich roszczeń zmierzających do zachowania prawa obciążonego zastawem. Nadto, na gruncie ustawy k.s.h. nie ma żadnych ograniczeń, aby odmówić zastawnikowi również prawa do przewodniczenia walnemu zgromadzeniu akcjonariuszy, jak również przeglądania księgi akcyjnej. W mojej ocenie, kierując się celem art. 330 k.c., należy uznać, iż zastawnikowi przysługuje również prawo do zwołania walnego zgromadzenia akcjonariuszy oraz umieszczenia określonych spraw w porządku obrad, o ile nie wykracza to poza czynności zachowawcze, o których mowa w art. 330 k.c. W konsekwencji zastawnik miałby prawo do zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, w razie gdyby jego zwołanie oraz treść proponowanych uchwał miały na celu bezpośrednią lub pośrednią ochronę interesu zastawnika (np. zwołanie walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o dalszym istnieniu spółki w sytuacji wykazania straty, o której mowa w art. 397 k.s.h., w sytuacji niezwłocznego niezwołania przedmiotowego zgromadzenia przez zarząd).

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

2.2.2. Akcje na okaziciela

Zgodnie z treścią art. 406 § 2 k.s.h., akcje na okaziciela dają prawo uczestniczenia w walnym zgromadzeniu spółki niepublicznej, jeżeli dokumenty akcji zostaną złożone w spółce co najmniej na tydzień przed terminem zgromadzenia i nie będą odebrane przed jego ukończeniem. Zamiast dokumentu akcji, uprawniony może złożyć zaświadczenie wydane na dowód złożenia akcji u notariusza, w banku lub firmie inwestycyjnej mających siedzibę lub oddział na terytorium Unii Europejskiej lub państwa będącego stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, wskazanych w ogłoszeniu o zwołaniu walnego zgromadzenia. W zaświadczeniu wskazuje się numery dokumentów akcji i stwierdza, że dokumenty akcji nie będą wydane przed zakończeniem walnego zgromadzenia. Pomimo przyznania zastawnikowi z akcji na okaziciela prawa do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, art. 340 k.s.h. regulujący wykonywanie prawa głosu, wspomina jedynie o zastawniku akcji imiennych i świadectw tymczasowych. Doktryna zaś jest w tym przedmiocie podzielona. M. Mataczyński¹¹ i W. Popiołek¹² prezentują stanowisko negujące przyznanie zastawnikowi akcji na okaziciela prawa do głosowania na walnym zgromadzeniu, jak i wykonywania jakichkolwiek praw udziałowych. W ocenie Popiołka, w sytuacji, gdy wydano zastawnikowi dokument akcji na okaziciela, jest on formalnie legitymowany do wykonywania uprawnień organizacyjnych na walnym zgromadzeniu. Nie przysługuje mu jednak *ex lege* legitymacja materialna (tj. prawo głosu). Dochodzi w tym miejscu do rozejścia się legitymacji formalnej przysługującej zastawnikowi, oraz legitymacji materialnej przysługującej akcjonariuszowi¹³. Podobnie M. Rodzyńkiewicz¹⁴, który uważa, iż w razie ustanowienia zastawu na akcjach okazicielskich, akcjonariusz powinien zapewnić, aby zastawnik na jego każdorazowe żądanie złożył dokumenty akcji w imieniu akcjonariusza w spółce, tak aby umożliwić akcjonariuszowi udział w walnym zgromadzeniu.

¹¹ M. Mataczyński, w: S. Sołtyński et al. (red), *Kodeks spółek handlowych. Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 301–490*, wyd. 3, Warszawa 2013.

¹² W. Popiołek, *Akcja – prawo podmiotowe*, wyd. 1, Warszawa 2010.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 655.

Pogląd przeciwny reprezentują J. Frąckowiak¹⁵ i M. Bukaczewska¹⁶. J. Frąckowiak uważa, iż „zastaw akcji na okaziciela stwarza o wiele większe możliwości wykonywania prawa głosu przez zastawnika, gdyż akcjonariusz, który wydał mu dokument akcji (...) nie może udokumentować swojego prawa do udziału w walnym zgromadzeniu, a tym samym traci prawo głosu z akcji”¹⁷. Źródło wskazanego poglądu wynika z tzw. czynności zachowawczych, o których mowa w art. 330 k.c. Pogląd ten popiera Bukaczewska¹⁸, która uważa, że w przypadku braku unormowania omawianego zagadnienia w k.s.h., odpowiedź na pytanie dotyczące uprawnień korporacyjnych zastawnika akcji na okaziciela zawarta jest w bezwzględnie obowiązujących przepisach ustawy Kodeks cywilny. Zdaniem wskazanej powyżej autorki uprawnienia korporacyjne są immanentnie związane z prawami majątkowymi, w tym wartością akcji, która z kolei jest ważna dla zastawnika, którego głównym celem jest zabezpieczenie wierzytelności. W konsekwencji, pomimo braku regulacji wyżej wymienionego zagadnienia w ustawie k.s.h., wykonywanie przez zastawnika akcji na okaziciela powinno zostać objęte dyspozycją z art. 330 k.c. Niewątpliwie stanowisko przyznające zastawnikowi, na podstawie art. 422 k.s.h., legitymację do głosowania na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy całkowicie wykluczałoby zastosowanie art. 330 k.c., czyniąc tym samym zawartą w nim normę prawną iluzoryczną. W konsekwencji uważam za słuszne twierdzenia Frąckowiak i Bukaczewskiej, i zasadnym wydaje się przyznanie zastawnikowi akcji na okaziciela prawa głosu i uczestnictwa w walnym zgromadzeniu. Z uwagi na kapitałowy charakter spółki akcyjnej uzasadnionym wydaje się również przyznanie zastawnikowi akcji na okaziciela prawa do uzyskania na walnym zgromadzeniu informacji, o których mowa w art. 428 k.s.h. Odmowa przyznania zastawnikowi prawa do informacji unicestwiłaby jego prawo udziału w walnym zgromadzeniu, jak i prawo do głosowania nad uchwałami przewidywanymi na walnym zgromadzeniu. Niemniej jed-

¹⁵ J. Frąckowiak, w: J. Frąckowiak et al., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 681.

¹⁶ M. Bukaczewska, *Uprawnienia korporacyjne użytkownika i zastawnika z akcji*, PPH 8/2006, s. 8-16.

¹⁷ J. Frąckowiak, *op. cit.*, s. 550.

¹⁸ M. Bukaczewska, *op. cit.*, s. 13.

nak należy zauważyć, że zarząd może odmówić udzielenia takich informacji, jeżeli mogłoby to wyrządzić spółce szkodę, w szczególności poprzez ujawnienie jej tajemnic technicznych, handlowych lub organizacyjnych.

2.3. Uprawnienie zastawnika do zaskarżania uchwał

Zgodnie z brzmieniem art. 422 k.s.h., prawo do zaskarżania uchwał przysługuje, z zachowaniem warunków wskazanych w hipotezie normy prawnej omawianego artykułu, akcjonariuszom, zarządowi i radzie nadzorczej oraz poszczególnym członkom tych organów. Wykładnia funkcjonalna art. 422 k.s.h. stanowiąca niejako gwarancję ochrony praw akcjonariusza, którego interesy zostały naruszone na skutek powzięcia przez walne zgromadzenie akcjonariuszy uchwały, wskazuje, że ochrona ta powinna również zostać zapewniona zastawnikowi, który wykonuje prawo głosu na podstawie umowy zastawu na akcjach imiennych czy na okaziciela. Pomimo że podstawą wskazanego powyżej stanowiska jest wykładnia funkcjonalna art. 422 k.s.h., niemniej jednak zastawnik może również na podstawie art. 330 k.c. być uprawniony do zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Jak zostało wskazane powyżej, art. 330 k.c. jest źródłem przyznania zastawnikowi prawa do wykonywania wszelkich czynności, które zmierzają do zachowania prawa obciążonego zastawem. Na marginesie należy jednak zauważyć, że nigdzie nie zostały wymienione enumeratywnie uprawnienia, które należy zaliczyć do wyżej wymienionej grupy. Co więcej, według K. Zaradkiewicza dyspozycja ww. przepisu stanowi „samodzielną podstawę działań i czynności zachowawczych nawet wówczas, gdy ich dokonywanie nie byłoby możliwe w toku normalnego (zwykłego) wykonywania prawa zastawniczego z uwagi na fakt, iż nie mieszczą się w ramach »rdzenia« treści zastawu”¹⁹. W konsekwencji, na podstawie art. 330 k.c., zastawnikowi przysługiwałoby prawo do zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy, o ile treść podjętej uchwały miałaby na celu pozbawienie zastawnika, a zostałyby spełnione przesłanki określone w

¹⁹ K. Zaradkiewicz, w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. T. 1, Wyd. 7, Warszawa 2013.

art. 422 k.s.h. W konsekwencji uchwała, którą zaskarża zastawnik, musiałaby mieć na celu pokrzywdzenie zastawnika, zastawcy lub spółki, a jednocześnie była również sprzeczna ze statutem lub dobrymi obyczajami. O tym, czy zastawnikowi przysługuje prawo do zaskarżania uchwały, decydowałaby więc każdorazowo treść powziętej przez walne zgromadzenie akcjonariuszy uchwały. Co więcej, przyjęcie stanowiska pozbawiającego zastawnika prawa do zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia spółki doprowadziłby do tego, iż akcjonariusz nieobecny na walnym zgromadzeniu, który w umowie zastawniczej upoważnił do wykonywania prawa głosu zastawnika, zostałby całkowicie pozbawiony ochrony.

Biorąc pod uwagę powyższy argument, M. Rodzyńkiewicz słusznie przyjął, że prawo zaskarżenia uchwały w sytuacji, gdy „akcjonariusz był obecny na zgromadzeniu i po podjęciu uchwały, przeciwko której z jego akcji głosował zastawnik lub użytkownik, zgłosił sprzeciw (sprzeciw mogą też zgłosić akcjonariusz i użytkownik łącznie), zawsze przysługuje zastawnikowi”²⁰. Zdaniem Rodzyńkiewicza²¹ przyjęcie odmiennego stanowiska pozbawiałoby zastawnika i akcjonariusza prawa do sądu. Wskazane powyżej stanowisko uzasadnia wykładnia funkcjonalna omawianego przepisu. Podobnie twierdzą również M. Barczewska²² oraz K. Bilewska²³.

3. Zakres rozszczępienia praw z akcji przy użytkowaniu

3.1. Pojęcie użytkowania

„Użytkowanie jest ograniczonym prawem rzeczowym o najszerszej treści uprawnień”²⁴, na podstawie którego użytkownik jest uprawniony do używania rzeczy oraz pobierania z niej pożytków. Niemniej jednak

²⁰ M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*, s. 656.

²¹ *Ibidem*, s. 657.

²² M. Barczewska, *op. cit.*, s. 14-15.

²³ K. Bilewska, *Tendencje w kształtowaniu się katalogu podmiotów uprawnionych do zaskarżania uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, PPH 9/2014, s. 50-54.

²⁴ B. Burian, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2014 Legalis.

właściciel rzeczy obciążonej użytkowaniem oraz użytkownik w umowie ustanawiającej ww. ograniczone prawo rzeczowe mogą ograniczyć zakres użytkowania np. do pobierania oznaczonych pożytków. W konsekwencji, pomimo iż prawo użytkowania nadal obciążać będzie całą rzecz lub prawo, to użytkownik może być uprawniony jedynie do pobierania pożytków czy też korzystania z prawa lub obciążonej rzeczy wyłącznie zgodnie z zakresem określonym w umowie. Zgodnie z brzmieniem art. 252 k.c. oraz 265 k.c., przedmiotem użytkowania mogą być nie tylko rzeczy, ale i prawa, czyli między innymi akcje. A. Szumański²⁵, uważa, że w razie zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających zbycie akcji, użytkowanie stanowi niejako substytut przeniesienia własności akcji. Stanowisko to zasługuje na poparcie. „O ile celem gospodarczym ustanowienia zastawu na akcji jest danie przez akcjonariusza zabezpieczenia wierzycielowi (...) w związku z zaciągniętym zobowiązaniem (...), o tyle w przypadku użytkowania akcji chodzi o przekazanie osobie trzeciej możliwości wykonywania praw z akcji”²⁶. Do ustanowienia użytkowania na akcji, tj. prawie, stosuje się odpowiednio przepisy o użytkowaniu rzeczy, a do jego ustanowienia przepisy o przeniesieniu tego prawa. W konsekwencji, aby ustanowić użytkowanie na akcji imiennej, zgodnie z treścią art. 339 k.s.h., koniecznym jest zawarcie między akcjonariuszem a przyszłym użytkownikiem stosownej umowy, a następnie przeniesienia posiadania dokumentu akcji. Do ustanowienia użytkowania na akcji na okaziciela, zgodnie z dyspozycją art. 921¹² k.c. konieczne będzie z kolei wydanie dokumentu akcji.

3.2. Ustanowienie użytkowania na akcjach i uprawnienia użytkownika związane z walnym zgromadzeniem

3.2.1. Akcje imienne

²⁵ A. Szumański, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 913.

²⁶ *Ibidem*.

Podstawowym skutkiem ustanowienia użytkowania na akcjach jest przekazanie na rzecz użytkownika poszczególnych uprawnień do wykonywania praw udziałowych z akcji²⁷. Podobnie jak w przypadku zastawu na akcjach, ustawodawca w art. 406 k.s.h. przyznał użytkownikowi akcji imiennych i świadectw tymczasowych w spółce niepublicznej uprawnienie do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu, o ile zostanie on, co najmniej tydzień przed odbyciem walnego zgromadzenia, wpisany do księgi akcyjnej. Na podstawie art. 340 k.s.h., użytkownik, podobnie jak zastawnik, może również wykonywać prawo głosu z akcji imiennej lub świadectwa tymczasowego, na których ustanowiono użytkowanie. Aby użytkownik mógł wykonywać prawo głosu z akcji imiennej, umowa zawarta pomiędzy akcjonariuszem a użytkownikiem powinna jednak wskazywać, kto jest uprawnionym do wykonywania przedmiotowego prawa. Milczenie umowy we wskazanym powyżej zakresie należy odczytać jako „pozostawienie” prawa głosu przy akcjonariuszu. Nadto, aby użytkownik był uprawniony do wykonywania prawa głosu z akcji, w księdze akcyjnej powinno się dokonać wzmianki nie tylko o ustanowieniu przedmiotowego prawa, ale i o upoważnieniu użytkownika do wykonywania prawa głosu z akcji. „Niespełnienie choćby jednego ze wskazanych powyżej wymogów nie pozwala na wykonywanie przez (...) użytkownika prawa głosu z akcji objętych czynnością prawną ustanawiającą (...) prawo użytkowania”²⁸.

Z prawem do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, jak i prawem do głosowania na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy w spółce niepublicznej immanentnie związane są inne prawa korporacyjne, toteż również w przypadku użytkowania akcji, podobnie jak w razie ustanowienia zastawu na akcjach, pojawia się konieczność udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy użytkownikowi przysługuje prawo do wykonywania pozostałych praw korporacyjnych z akcji będących przedmiotem użytkowania. W doktrynie prezentowane są rozbieżne stanowiska.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ J. Bieniał, w: J. Bieniał et al. (red.), *Kodeks prawa spółek. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1109.

J. Bieniak²⁹ uważa, że użytkownikowi akcji nie przysługują inne uprawnienia korporacyjne. Stanowisko to uzasadnia wykładnią literalną art. 340 k.s.h. Odmienne stanowisko zajmują M. Mataczyński³⁰, R. Czerniawski³¹ oraz M. Bukaczewska³². Wskazani powyżej autorzy dopuszczają możliwość wykonywania przez użytkownika nie tylko prawa głosu, ale i innych praw korporacyjnych. Niemniej jednak uzasadnienie stanowisk prezentowanych przez wyżej wymienionych autorów jest zgoła odmienne.

Mataczyński uważa, że art. 340 k.s.h. stanowi wyjątek od zakazu rozszerzenia praw z akcji, a nieprzyznanie użytkownikowi praw korporacyjnych, pomimo możliwości wykonywania prawa głosu byłoby istotnym ograniczeniem jego uprawnień³³. W konsekwencji, jeżeli użytkownikowi przysługuje prawo głosu oraz prawo do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu, to podmiotowi takiemu należy przyznać również inne uprawnienia korporacyjne, tj. m.in. prawo do informacji czy uprawnienie do zwoływania walnego zgromadzenia. Mataczyński³⁴ zauważa także, że użytkownika, któremu zostało przyznane prawo głosu, nie dotyczą ograniczenia *stricto* związane z osobą akcjonariusza, tj. np. zakaz głosowania w sprawach osobowych, gdzie akcjonariusz jest jednocześnie członkiem zarządu.

Czerniawski uważa z kolei, że przyznanie użytkownikowi prawo głosu powoduje rozszerzenie uprawnień użytkownika na wykonywanie innych praw korporacyjnych, niezbędnych do jego wykonywania na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy³⁵. Niemniej jednak, zgodnie ze wskazaną powyżej koncepcją, użytkownikowi nie można przyznać już innych uprawnień, niezwiązanych z możliwością wykonywania prawa głosu, nawet w sytuacji, gdyby i one były również wykonywane w trakcie walnego zgromadzenia akcjonariuszy.

²⁹ J. Bieniak, w: J. Bieniak et al. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2014.

³⁰ M. Mataczyński, w: *op. cit.*

³¹ R. Czerniawski, *Kodeks spółek handlowych. Przepisy o spółce akcyjnej*, Warszawa 2004, s. 221 i 227, za: M. Bukaczewska, *op. cit.*, s. 10.

³² M. Bukaczewska, *op. cit.*, s. 8-12.

³³ M. Mataczyński, w: *op. cit.*

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ R. Czerniawski, *op. cit.*, s. 221 i 227.

Na aprobatę zasługuje stanowisko Bukaczewskiej, która twierdzi z kolei, że „spełnienie przez użytkownika przesłanek, od których zależy możliwość wykonywania prawa głosu (określonych w art. 340 § 1 k.s.h.) oraz prawa do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu (art. 406 § 1 k.s.h.) przesądza o możliwości wykonywania przez niego wszystkich pozostałych praw korporacyjnych”³⁶. Zdaniem wskazanej powyżej autorki, art. 340 k.s.h. nie stanowi wyjątku od zakazu rozszczępienia praw z akcji, a w razie braku spełnienia warunków *stricte* określonych w analizowanej normie prawnej, stanowi zawężenie uprawnień użytkownika, tj. uprawnień wynikających z ograniczonych praw rzeczowych skutecznych *erga omnes*. Ponadto, jako że przepisy z zakresu prawa rzeczowego są bezwzględnie wiążące, nie można ich wyłączyć na podstawie umowy stron. Ponadto w ocenie Bukaczewskiej „zakaz rozszczępienia uprawnień korporacyjnych wyklucza postrzeganie art. 340 § 1 k.s.h. jako wyjątku od tego zakazu”³⁷, bowiem prawa ucieleśnione w akcji nie mogą stanowić przedmiotu samodzielnego obrotu, a przedmiotem użytkowania nie jest wiązka uprawnień akcjonariusza, ale akcja jako ogół uprawnień akcjonariusza. W konsekwencji, w razie ograniczenia zawartego w umowie użytkowania do np. pobierania przez użytkownika określonych pożytków czy wykonywania określonych praw, dojdzie do modyfikacji zakresu użytkowania, a nie rozszczępienia praw z akcji. Zdaniem Bukaczewskiej, użytkownik akcji imiennych „będzie mógł wykonywać uprawnienia korporacyjne z akcji, jeżeli przysługuje mu prawo wykonywania prawa głosu”³⁸.

³⁶ M. Bukaczewska, *op. cit.*, s. 10; M. Bukaczewska uważa, że użytkowanie obciąża całą akcję, a więc nie tylko uprawnienia majątkowe z akcji, ale i korporacyjne. W przypadku gdy użytkownik nie spełni określonych w art. 340 k.s.h. przesłanek zawężeniu ulega zakres wykonywania ograniczonego prawa rzeczowego, a nie zakres rozporządzenia akcją. Tym samym, w ocenie M. Barczewskiej art. 340 k.s.h. nie stanowi wyjątku od zakazu rozszczępienia praw korporacyjnych. Wynika to z faktu, że przepisy dotyczące ograniczonego prawa rzeczowego są bezwzględnie wiążące i nie można ich wyłączyć na podstawie umowy stron.

³⁷ *Ibidem*, s. 11.

³⁸ *Ibidem*.

3.2.2. Akcje na okaziciela

Zgodnie z art. 406 § 2 k.s.h., użytkownik akcji na okaziciela ma prawo uczestniczyć w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy niepublicznej spółki, o ile dokumenty akcji zostaną złożone w spółce co najmniej na tydzień przed terminem zgromadzenia i nie będą odebrane przed jego ukończeniem. Wskazane w pkt 2.2.2 powyżej poglądy dotyczące możliwości wykonywania przez zastawnika praw z akcji na okaziciela pozostają aktualne również w przypadku ustanowienia użytkownika na akcjach. Niemniej jednak warto przytoczyć w tym miejscu stanowisko Bukaczewskiej, która uważa, że użytkownik akcji na okaziciela może „zawsze wykonywać wszelkie uprawnienia korporacyjne wynikające z akcji”³⁹, a więc jego pozycja jest *de facto* lepsza niż użytkownika akcji imiennych, który jest uprawniony do wykonywania uprawnień korporacyjnych. Bukaczewska wskazuje powyżej stanowisko uzasadnia wykładnią art. 337 k.s.h. Na podstawie art. 337 § 2 k.s.h., statut spółki akcyjnej może uzależnić rozporządzenie akcjami imiennymi m.in. od zgody spółki. Ograniczenia te dotyczą jednak wyłącznie akcji imiennych. Obrót akcjami na okaziciela jest z kolei obrotem masowym i znajduje się poza jakąkolwiek kontrolą spółki. Tym samym „skoro spółka nie jest wyposażona w żadne instrumenty mogące ograniczać rozporządzanie akcjami na okaziciela, w tym polegające również na ustanowieniu ograniczonych praw rzeczowych, to tym bardziej nie powinna ona decydować, kto może wykonywać uprawnienia korporacyjne z obciążonych akcji, a więc decydować o zakresie wykonywania ograniczonych praw rzeczowych”⁴⁰. Dla spółki, która w żaden sposób nie kontroluje zbywalności akcji na okaziciela, a więc tym samym *de facto* nie wie, kto w danym momencie jest akcjonariuszem spółki, pozostaje bez znaczenia, komu przysługują uprawnienia korporacyjne. Modyfikacje w umowie polegające na ograniczeniu wykonywania przez użytkownika praw korporacyjnych czy też praw majątkowych z akcji na okaziciela, zgodnie z ww. poglądem, nie będą stanowiły rozszczepienia praw z akcji, ale ewentualne ograniczenie zakresu użytkowania.

³⁹ *Ibidem*, 11.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 11.

3.3. Uprawnienie użytkownika do zaskarżania uchwał

W doktrynie prezentowane są rozbieżne poglądy w przedmiocie przyznania użytkownikowi prawa do zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. R. Pabis uważa, iż wykładnia systemowa Kodeksu spółek handlowych nie pozwala przyjąć, iż użytkownikowi przysługuje prawo do zaskarżania uchwał⁴¹. W ocenie wskazanego powyżej autora, przemawia za tym również treść art. 422 k.s.h., w którym w enumeratywny sposób wymieniono podmioty posiadające legitymację czynną w tym zakresie. Możliwość zaskarżania przez użytkownika uchwał stanowi jednak czynność zachowawczą w rozumieniu art. 330 k.c., co w konsekwencji prowadzi do wniosku, iż użytkownik może być uprawniony do zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia, o ile zaskarżenie danej uchwały można uznać za tzw. czynność zachowawczą. „Pojęcie czynności zachowawczych obejmuje swoim zakresem zarówno czynności faktyczne, czynności prawne oraz czynności procesowe, których istotą jest zachowanie i ochrona prawa”⁴². Oznacza to w istocie, iż legitymacja czynna użytkownika będzie ograniczona do zaskarżania uchwał podjętych na szkodę akcjonariusza lub spółki. Co ważne, „legitymacja w ww. artykule posiada charakter autonomiczny w tym względzie, że posiada ją nawet ten zastawnik, któremu nie przyznano prawa głosu”⁴³. Z kolei Mataczyński uważa, że kwestię tę „powinna regulować przede wszystkim umowa pomiędzy akcjonariuszem a wierzycielem uprawnionym rzeczowo. W braku takiej umowy można bronić poglądu, że również prawo zaskarżania uchwał przysługuje podmiotowi, który wykonywał prawo głosu i zgłosił sprzeciw przeciwko uchwale”⁴⁴. Zasadnym wydaje się przyznanie użytkownikowi prawa do zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia, o ile głosował on przeciwko uchwale i został zaprotokołowany zgłoszony przez niego sprzeciw. Jak wskazano w pkt. 2.3. powyżej, w uwagach dotyczących prawa zastawnika do zaskarżania

⁴¹ R. Pabis, w: Z. Jara (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2014.

⁴² K. Padańska [w:] A. Kidyba, K.A. Dadańska, T.A. Filipiak, *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*. Lex nr 134966.

⁴³ R. Pabis [w:] *op.cit.*, Legalis.

⁴⁴ M. Mataczyński [w:] *op. cit.*, Legalis.

uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy, odmowa przyznania w tym wypadku zastawnikowi prawa do złożenia powództwa o stwierdzenie nieważności tudzież powództwa o uchylenie uchwały pozbawiałyby go możliwości obrony jego praw.

4. Zakres rozszczępienia praw z akcji a umowa dzierżawy

4.1. Dzierżawa a zastaw i użytkowanie

Dzierżawa jest stosunkiem zobowiązaniowym, na podstawie którego wydierżawiający zobowiązuje się oddać dzierżawcy określoną rzecz do używania i pobierania z niej pożytków, a dzierżawca do zapłaty ustalonego w umowie czynszu. Jest to umowa konsensualna, wzajemna i odpłatna, której podstawową funkcją jest zapewnienie dzierżawcy możliwości czerpania pożytków z przedmiotu umowy, którym zgodnie z treścią art. 709 k.c., oprócz rzeczy, mogą być również prawa. Z samej istoty dzierżawy, w zw. z art. 54 k.c., wynika, że przedmiotem umowy „mogą to być tylko takie prawa, które zgodnie ze swoim społeczno-gospodarczym przeznaczeniem mogą przynosić dochody. Będą to niewątpliwie prawa majątkowe, a więc takie, (...) które powiązane są z określonym przedmiotem materialnym, zaś korzyści z nich mogą być wyrażone w pieniądzu”⁴⁵.

Z uwagi m.in. na różne, co najmniej trzy, znaczenia akcji, jak i brak ograniczenia form rozporządzania akcją, należy przyjąć, iż przedmiotem analizowanego stosunku obligacyjnego mogą być również prawa z papierów wartościowych, tj. m.in. z akcji. Pomimo pełnienia przez przedmiotową umowę podobnej funkcji gospodarczej, jak zastaw na akcjach czy też użytkowanie, umowa dzierżawy, jako umowa zobowiązująca nie jest skuteczna *erga omnes*, ale *inter partes*. Nadto, do umowy dzierżawy, pomimo odesłania z art. 694 k.c., nie ma zastosowania art. 690 k.c.⁴⁶, zgodnie z którym do ochrony praw najemcy stosuje się odpowiednio

⁴⁵ A. Lichorowicz, w: Janina Panowicz-Lipska (red), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Legalis 2015, s. 193.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 185.

przepisy o ochronie własności.

4.2. Uprawnienia dzierżawcy do wykonywania praw z akcji

W konsekwencji powyższych uwag oczywistym staje się, że zawarcie umowy dzierżawy nie będzie skuteczne wobec spółki, jak i innych osób trzecich. Dzierżawca nie będzie zatem legitymowany do wykonywania jakichkolwiek praw korporacyjnych w imieniu akcjonariusza. A. Szumański twierdzi, że w razie zawarcia umowy dzierżawy, na podstawie której wykonywanie praw z akcji będzie należeć do dzierżawcy akcji, dla skuteczności takich postanowień konieczne będzie dodatkowo udzielenie dzierżawcy przez akcjonariusza stosownego pełnomocnictwa⁴⁷. W konsekwencji powyższego, zawarcie umowy dzierżawy lub innej podobnej umowy zobowiązującej nie powoduje w ogóle rozszczępienia praw z akcji. Pełnomocnik działa bowiem w imieniu i na rzecz mocodawcy, zgodnie z zakresem jego umocowania. Należy jednak zauważyć, że ustanowienie dzierżawy akcji, w przeciwieństwie do ustanowienia użytkowania, nie wywołuje potrzeby przeniesienia przez akcjonariusza posiadania dokumentu akcji imiennej czy wydania dokumentu akcji na okaziciela. W praktyce, jak słusznie zauważa Szumański⁴⁸, w takiej sytuacji ryzyko prawne ustanowienia dzierżawy czy też innej umowy obligacyjnej, na podstawie której osoba trzecia byłaby uprawniona do czerpania pożytków z akcji, jest w tym przypadku mniejsze niż w przypadku ustanowienia użytkowania akcji. Wykonywanie przez akcjonariusza uprawnień korporacyjnych nie doznaje w tym przypadku żadnych ograniczeń, a ewentualne rozliczenia majątkowe z tytułu umowy dzierżawy akcji następują wyłącznie na podstawie stosunku prawnego łączącego akcjonariusza i dzierżawcę. Podobnie będzie w razie ustanowienia innej umowy zobowiązującej, na podstawie której osoba trzecia byłaby uprawniona do czerpania korzyści z papierów wartościowych, takich jak akcje.

⁴⁷ A. Szumański, w: A. Szumański (red.), *System prawa prywatnego Prawo papierów wartościowych*, Legalis 2006, s. 323.

⁴⁸ *Ibidem*.

4.3. Uprawnienie dzierżawcy do zaskarżania uchwał

Jak wskazano w pkt 4.2. powyżej, dzierżawca nie jest uprawniony do wykonywania we własnym imieniu praw korporacyjnych z akcji będącej przedmiotem dzierżawy. W konsekwencji, na podstawie art. 422 k.s.h., nie będzie mu przysługiwało prawo do zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Dzierżawca może posiadać uprawnienie do zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy jako pełnomocnik wydzierżawiającego, który jest jednocześnie akcjonariuszem spółki. Nie chodzi w tym przypadku o pełnomocnictwo, o którym mowa w art. 412 k.s.h., bowiem w tym wypadku pełnomocnictwo „stanowi postać przedstawicielstwa w rozumieniu art. 95 i następn. k.c.”⁴⁹. Pełnomocnictwo z art. 412 k.s.h. nie jest tożsame z pełnomocnictwem uregulowanym w art. 98 i nast. k.c. W konsekwencji, aby dzierżawca mógł zaskarżyć uchwałę walnego zgromadzenia akcjonariuszy, akcjonariusz powinien udzielić dzierżawcy pełnomocnictwa w rozumieniu art. 98 k.c. Zasadnym wydaje się przyjęcie, że pełnomocnictwo ogólne nie będzie w tym wypadku wystarczające. Powinno to być co najmniej pełnomocnictwo rodzajowe lub pełnomocnictwo do poszczególnych czynności. W razie niedopuszczania pełnomocnika akcjonariusza do udziału w walnym zgromadzeniu, termin do zaskarżenia podjętych na nim uchwał biegnie od dnia otrzymania wiadomości o uchwałach przez akcjonariusza, bez względu na to, czy niedopuszczony do udziału w zgromadzeniu pełnomocnik pozostawał na sali obrad podczas głosowania⁵⁰.

5. Komornicze zajęcie akcji a rozszczępienie praw

5.1. Zagadnienia ogólne

⁴⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dn. 17 listopada 2011 r., III CZP 68/11, LEX nr 1049902.

⁵⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2007 r. III CSK 26/07, LEX nr 326004.

Zgodnie z treścią art. 909 ustawy z dn. 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego⁵¹, przepisy o egzekucji z wierzytelności stosuje się odpowiednio do egzekucji z innych praw majątkowych, w tym do egzekucji z papierów wartościowych takich jak akcje. Na podstawie art. 910 i 911³ k.p.c., komornik zawiadamia o zajęciu dłużnika oraz spółkę prawa handlowego, w której dłużnik posiada udziały lub akcje. W zawiadomieniu komornik wskazuje, że dłużnikowi nie wolno rozporządzać, obciążać oraz pobierać jakichkolwiek świadczeń wynikających z zajętych praw (art. 910 § 1 pkt 1 k.p.c.). „Dokonanie tych czynności, wbrew przedmiotowym zakazom, prowadzi natomiast do ich bezskuteczności względem wierzyciela egzekwującego”.⁵² Stosownie zaś do brzmienia art. 910 § 1 pkt 2 w zw. z art. 911³ k.p.c., w zawiadomieniu skierowanym do spółki prawa handlowego, komornik informuje, że wszelkie wymagalne, a nie wypłacone jeszcze świadczenia pieniężne, powinna ona uiścić na rachunek bankowy komornika lub sądu (a nie akcjonariusza). Podobnie, zgodnie z normą prawną cytowanego powyżej artykułu, spółka powinna złożyć komornikowi oświadczenie zawierające informację, czy toczy się już egzekucja co do posiadanych przez dłużnika akcji, czy i w jakim sądzie toczy się lub toczyła sprawa o zajęte prawo, oraz o jakie roszczenie egzekucja została już uprzednio skierowana do zajętych akcji z wniosku innego wierzyciela. Wskazane powyżej zawiadomienie jest skuteczne zarówno względem spółki, jak i dłużnika od chwili ich doręczenia. Jednakże, jeżeli przedmiotowe zawiadomienie zostało doręczone dłużnikowi wcześniej, wówczas skutki zajęcia powstają wobec dłużnika z chwilą doręczenia mu zawiadomienia o zajęciu. Zgodnie z treścią art. 910² k.p.c., na mocy zajęcia wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe dłużnika z zajętego prawa, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji, jak również może podejmować wszelkie działania niezbędne do zachowania ww. prawa.

⁵¹ Ustawa z dn. 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 101 ze zm., zwana dalej w skrócie jako k.p.c.

⁵² Wyrok Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2013 r., II CSK 150/13, LEX nr 1427393.

5.2. Zakres praw wierzyciela egzekucyjnego

Ustawodawca wprost przesądził, że wierzyciel jest uprawniony do wykonywania wszelkich praw majątkowych, o ile są one niezbędne albo do zaspokojenia wierzyciela, albo do zachowania ww. prawa. Wątpliwość nasuwa użycie przez ustawodawcę klauzuli generalnej, tj. zwrotu „praw koniecznych do zachowania prawa”. „W piśmiennictwie przyjmuje się, że przez czynności zachowawcze należy rozumieć wszelkie działania faktyczne i prawne podejmowane przez wierzyciela, w sytuacji, gdy zajęcie nastąpiło przez kilku wierzycieli lub zajęte prawo przysługuje nie tylko dłużnikowi, lecz także osobom trzecim”⁵³. Poglądy doktryny w omawianym zakresie są jednak rozbieżne, zwłaszcza w kwestii możliwości wykonywania przez wierzyciela praw osobistych akcjonariusza lub udziałowca. Użycie przez ustawodawcę klauzuli generalnej daje jednak asumpt do dodatkowych rozważań.

Przeciwko możliwości wykonywania przez wierzyciela uprawnień korporacyjnych opowiada się m.in. A. Michalski⁵⁴ oraz J. Jodłowski⁵⁵. Zdaniem Michalskiego przyznanie wierzycielowi legitymacji do wykonywania w spółce prawa handlowego praw korporacyjnych doprowadziłoby do sytuacji, gdy o pozycji prawnej pozostałych akcjonariuszy tudzież samej spółki decydował podmiot niebędący stroną stosunku korporacyjnego. Nadto, zdaniem wskazanego powyżej autora, nie istnieje realna możliwość pokrzywdzenia wierzyciela na skutek odmowy przyznania mu legitymacji czynnej do brania udziału w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, a w konsekwencji braku możliwości głosowania np. za podziałem dywidendy pomiędzy akcjonariat. Wskazana powyżej dywidenda spółki nigdy nie przekroczy bowiem wartości rynkowej akcji.

⁵³ M. Rośniak Marczuk, w: J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do art. 730-1088*, Warszawa 2013, Legalis, za: H. Pietrkowski, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, uwaga 2 do art. 910², s. 412 i n.

⁵⁴ A. Michalski, *Komornicze zajęcie akcji a wykonywanie uprawnień korporacyjnych*, PPH 2003, nr 3, s. 17.

⁵⁵ J. Jodłowski, *Egzekucja z udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Pałestra 1937, 8–9, s. 759.

Podgląd częściowo przeciwny dopuszczają m.in. R. Niski⁵⁶ lub P. Zdanikowski⁵⁷. Niski, przedstawiając skutki zajęcia udziału dłużnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością twierdzi, że granicę dopuszczalności rozszczępienia praw wyznacza osobowo-kapitałowy charakter spółki. Autor odmawia jednak przyznania wierzycielowi takich praw jak: żądanie rozwiązania spółki, wypowiedzenia umowy spółki, przeglądania księgi udziałów lub uczestniczenia w zgromadzeniu wspólników, głosowanie nad uchwałami, zaskarżanie uchwał, jak również prawo zwołania zgromadzenia wspólników. Z kolei Zdanikowski uważa, że „ze względu na cel egzekucji [z udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością – M.S.] należy uznać, że wierzyciel z mocy zajęcia może wykonywać niektóre uprawnienia dłużnika, szczególnie chodzi o prawo głosu. Wykonywanie uprawnień majątkowych nie jest jednak nieskrępowane. Granicę rozszczępienia praw z akcji w przypadku zajęcia prawa wyznacza mają tzw. czynności zachowawcze. Analizując powyższy zwrot, należy zauważyć, że art. 910² k.p.c. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 887 k.p.c., którego hipoteza jest znacznie szersza od analizowanego artykułu. Zgodnie bowiem z art. 887 k.p.c., wierzyciel jest uprawniony do wykonywania wszelkich praw i roszczeń dłużnika. Jak słusznie zauważa Michalski⁵⁸, stosowanie art. 887 k.p.c. do prowadzenia egzekucji z akcji następuje w wyniku podwójnego odesłania. Dyspozycja art. 909 k.p.c. stanowi, iż „przepisy o egzekucji z wierzytelności stosuje się odpowiednio do egzekucji z innych praw majątkowych, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej”. Z kolei zgodnie z art. 902 k.p.c., usytuowanym w rozdziale zatytułowanym „Egzekucja z innych wierzytelności”, do skutków zajęcia stosuje się odpowiednio art. 887 k.p.c. Wskazane powyżej odwołanie dało asumpt do wyrażenia w doktrynie poglądu dopuszczającego zastosowanie ww. przepisu do zajęcia praw z akcji. Autor ww. poglądu, A. Szajkowski uważa, że „art. 887 k.p.c. ma w pełni zastosowanie do zajętych praw z akcji, i to wszelkich praw i roszczeń”⁵⁹. Należy jednak

⁵⁶ R. Niski, *Zajęcie udziału dłużnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Przegląd sądowy 2002, 5, s. 98.

⁵⁷ P. Zdanikowski, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2005 r.*, III CZP 57/05, Państwa 2006, nr 3-4, s. 291, LEX, teza 1 nr 51820.

⁵⁸ A. Michalski, *op.cit.*, s. 16.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 16, za: A. Szajkowski, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2000, s. 573.

zwrócić uwagę, że dyspozycja art. 909 k.p.c. wskazuje, iż przepisy o egzekucji z wierzytelności stosuje się, o ile przepisy dotyczące egzekucji z praw majątkowych nie stanowią inaczej. Powyższe jednoznacznie wskazuje, że art. 910² k.p.c. ograniczający uprawnienia wierzyciela do wykonywania praw koniecznych do zachowania prawa z akcji stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 887 k.p.c., uniemożliwiając w konsekwencji jego zastosowanie do zajęcia praw udziałowych. Sąd Najwyższy już w 1935 r., przyjął, iż „przedmiotem egzekucji nie mogą być osobiste uprawnienia spółnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jak prawo do udziału i głosowania na zebraniach spółki”⁶⁰. Przedstawione powyżej stanowisko zostało podtrzymane m.in. w uchwale Sądu Najwyższego⁶¹ z dn. 14 września 2005 r. W ww. uchwale Sąd Najwyższy stwierdził, iż wierzyciel, uzyskując z mocy zajęcia możliwość wykonywania także uprawnień do uczestniczenia w zgromadzeniu wspólników i głosowania nad uchwałami, mógłby znacząco ingerować w działalność spółki, a nawet zagrozić jej bytowi. Co prawda samo zajęcie udziałów podlega kontroli sądu w wyniku skargi na czynności komornika, jednak będące jego następstwem akty wykonywania przez wierzyciela tzw. uprawnień organizacyjnych nie podlegałyby specjalnej kontroli sądu. W rezultacie, wydaje się, że przyznanie wierzycielowi prawa do wykonywania tzw. uprawnień organizacyjnych mogłoby prowadzić nie tylko do znacznej dolegliwości dla dłużnika, ale i do niezrozumiałej dysproporcji pomiędzy ochroną przysługującą dłużnikowi w razie sprzedaży zajętych udziałów i w razie wykonania przez wierzyciela tzw. uprawnień organizacyjnych. Niemniej jednak orzecznictwo⁶² przyznaje wierzycielowi legitymację czynną do zaskarżania uchwał zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia akcjonariuszy, które mogą bezpośrednio lub pośrednio zagrozić możliwości zaspokojenia się przez wierzyciela z zajętego prawa udziałowego. Zarówno zaś w orzecznictwie, jak i doktrynie zgodnie przyjmuje się, że zaskarżanie uchwał organów spółki jest uprawnieniem korporacyjnym ściśle związanym z osobą akcjonariusza,

⁶⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z 8 lipca 1935 r., sygn. akt. II C 1364/35, LEX nr 4298.

⁶¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 14 września 2005 r., sygn. akt. III CZP 57/05, LEX nr 154270.

⁶² Wyrok Sądu Najwyższego z 25 listopada 2011 r., sygn. akt. III CZP 64/11, LEX nr 1027883.

tudzież dłużnika. W ocenie Sądu Najwyższego dyspozycja art. 910² § 1 *in fine* k.p.c. poprzez użycie klauzuli generalnej rozszerza katalog podmiotów uprawnionych do wytoczenia powództwa o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały (art. 250 k.s.h. i 422 k.s.h.), dopuszczając możliwość wytoczenia takiego powództwa przez wierzyciela. Dodatkowo, zdaniem Sądu Najwyższego, w świetle art. 910² k.p.c. nie ma znaczenia, czy negatywne skutki dla możliwości zaspokojenia się wierzyciela z zajętego prawa, będące następstwem podjęcia uchwały przez organ właścicielski spółki z o.o., wynikają bezpośrednio z treści uchwały, czy też mają jedynie charakter pośredni. „Zestawienie ze sobą ujmowanych przez art. 910² § 1 k.p.c. kompetencji wierzyciela do wykonywania uprawnień majątkowych dłużnika wynikających z zajętego prawa (art. 910² § 1 *in principio* k.p.c.) oraz kompetencji do podejmowania wszelkich działań niezbędnych do zachowania prawa (art. 910² § 1 *in fine* k.p.c.) co prawda wskazuje na zasadnicze różnice”⁶³, aczkolwiek uprawnienie wierzyciela do wykonywania praw majątkowych jest pochodną uprawnień współnika, a tzw. czynności zachowawcze są niezależne od zajętego prawa. W konsekwencji powstaje wyłom pomiędzy taksatywnie wyliczonymi podmiotami, którym służy prawo do zaskarżania uchwał, a art. 910 k.p.c. oraz w ww. zakresie rozszczępienie praw z akcji i udziałów.

6. Zakończenie

Jak twierdzi A. Szumański⁶⁴, przepisu art. 340 § 1 KSH nie można traktować „jako wyczerpującej regulacji praw przysługujących innej osobie uprawnionej z akcji niż akcjonariusz, w następstwie rozporządzenia prawami udziałowymi przez akcjonariusza (w tym ustanowienia zastawu i użytkowania) na rzecz osoby trzeciej. Jest to jedynie regulacja częściowa (...)”⁶⁵, a jej celem było uatrakcyjnienie występującej pod rządami Kodeksu handlowego instytucji zastawu czy użytkowania akcji. W konsekwencji należy przyznać zastawnikowi i użytkownikowi akcji imiennych i na okaziciela pozostałe niezbędne do wykonywania prawa

⁶³ Wyrok Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2013 r., II CSK 151/13, LEX nr 1433602.

⁶⁴ A. Szumański, *System...*, s. 300.

⁶⁵ *Ibidem*.

głosu z akcji prawa korporacyjne. Pozbawienie zastawnika lub użytkownika akcji wskazanych powyżej uprawnień spowodowałoby, że ich pozycja byłaby iluzoryczna, gdyby w umowie stron ustanawiającej ograniczone prawo rzeczowe przyznano im prawo głosu, a z drugiej strony zabroniono dostępu do informacji czy możliwości zaskarżania uchwał. Inaczej sytuacja przedstawia się w razie ustanowienia dzierżawy oraz komorniczego zajęcia akcji w postępowaniu egzekucyjnym. Dzierżawcy jako stronie stosunku zobowiązaniowego, skutecznego wyłącznie *inter pares*, bez wątpienia nie powinny przysługiwać jakiegokolwiek uprawnień korporacyjne. W razie zaś zajęcia komorniczego, zakres przyznanych wierzycielowi uprawnień powinien ograniczać się wyłącznie do czynności zachowawczych, ocenianych każdorazowo w kontekście okoliczności towarzyszących działaniom podjętym przez wierzyciela.

Ze względu na trudną do określenia liczbę mogących zaistnieć stanów faktycznych, ciężko jednoznacznie wyznaczyć granicę rozszczepienia praw z akcji. Niemniej jednak, z jednej strony należy kierować się interesem wierzyciela lub posiadacza ograniczonego prawa rzeczowego. Z drugiej strony, należy wziąć pod uwagę interes spółki, a przede wszystkim rozmiar szkody, jaką może wyrządzić jej działanie podmiotu niebędącego stroną stosunku korporacyjnego w porównaniu do interesu tej osoby.

The limits of the fission of rights of shares

The first part of the article explains the essence of fission rights from shares. In the second and the third part are presented in the sphere of corporated rights on the shares of the effects of the establishment of a limited property right, alike pledge and lease. The fourth section describes the rights of the entity that has entered into a lease agreement with a shareholder on the basis of which it was entitled to use and derive profit from shares. The fifth and final part of the analysis of the creditor's right, describes the rights of creditors of the shareholder in the enforcement proceedings. The culmination of this article is an attempt to answer the question of what are the limits of fission rights from shares.